

Bidrag till kännedom om svenska skalbaggar 12

AV STIG LUNDBERG

Perigona nigriceps Dej.

Denna nyinvandrade art är känd från Alnarp och Hässleholm i Skåne. Den 25 augusti 1965 togs den i ett exemplar av Stig Adebratt i Jämshög, Blekinge och den 8 juli 1968 också i ett exemplar i Borås, Västergötland av Gösta Svensson (in litt.).

Vid genomgång av ett provrör med kompostdjur tagna i Luleå, Norrbotten i oktober 1968 av Kurt Persson påträffade jag till min förvåning ett exemplar av *Perigona nigriceps*, som nu alltså nått nordligaste Sverige. Arten är också känd från Norge och Finland och är tydligen på stark spridning.

Dromius longiceps Dej.

Vid slaghävning på bl.a. strandråg och strandärt på Haparanda Sandskär i Norrbottens yttre skärgård den 22 juni 1968 erhöles flera *Paratinus femoralis* Er. och *Xyletinus hanseni* A. Jns. och även ett exemplar av *Dromius longiceps*. Sällning av förnan på sanden under strandärt och strandråg resulterade i ytterligare 2 exemplar. I Sverige är arten tidigare tagen upp till Gästrikland, men fyndet har anknytning till finska utbredningen då arten erhållits upprepade gånger på ön Hailuoto utanför Uleåborg.

Ochtebius dilatatus Steph

Av denna art, som tidigare endast är tagen av Einar Wirén i Skåne erhöles två exemplar vid sällning av strandförna på sandunderlag vid Landskrona den 11 november 1966.

Cryptopleurum subtile Sharp.

Arten hör till nyinvandrarna och påträffades veterligt första gången i Sverige 1953 då den togs i Hässleholm av Gunnar Israelsson (Natur i Göinge 1964, s. 15—16). 1964 erhöles den av Gösta Gillerfors i Halland, 1965 i flera exemplar i Jämtland av J. R. Bergvall samt 1968 av Folke Olsson i ett exemplar vid Kalix i Norrbotten. Vid genomgång av mitt *Cryptopleurum*-material har det visat sig att ett exemplar taget redan den 12 augusti 1956 i Jukkasjärvi, T Lpm är *C. subtile*.

Entomol. Ts. Arg. 90. H. 3—4, 1969

Medon dilutus Er.

I »Coleoptera med isolerad nordeuropeisk förekomst i Sverige», Op. Ent. 1955, s. 111 nämner Thure Palm att denna art ursprungligen rapporterades från Gotska Sandön av Mjöberg, men att beläggen exemplar saknades.

Hittade i en låda med G. Sandö-material på Riksmuseum ett *Medon*-exemplar insamlat av Mjöberg och märkt *Medon sp.* uppenbarligen av Anton Jansson. Bestämningen resulterade i *Medon dilutus* och det torde inte vara någon tvekan om att det är det exemplar, som Mjöberg skrivit om. Anmärkningsvärt är att Anton Jansson uppenbarligen sett exemplaret, men tydligen glömt bort detta. Då svenskt exemplar av *Medon dilutus* icke jämförts med mellaneuropeiskt skickade jag det aktuella djuret till G. A. Lohse, som bekräftade att det helt överensstämde med *Medon dilutus* även om bestämningen inte är 100-procentig eftersom det är fråga om en hona. Det aktuella exemplaret finns nu insatt i svenska huvudsamlingen på Riksmuseum.

Hypocyptus nitidus Palm

Denna art, som enligt Svensk Insektfauna 9, s. 87 är känd i ett totalt exemplar från Småland och Västmanland, har jag dels från Strömsholm i Västmanland, dels i 6 exemplar från stallarna vid Stockholms ridhus intill Stadion, där jag fått dem genom sällning av hö och hästspilling. På likartat sätt är arten tagen i Danmark.

Euryusa coarctata Märk.

Denna art togs första gången av Axel Olsson i Uppland på Eldgarn utanför Stockholm 1952 och återfanns likaledes i ett exemplar av Thure Palm vid Strömsholm i Västmanland 1954. Vid Strömsholm är den närstående arten *E. sinuata* Er. icke sällsynt, däremot har *E. coarctata* endast påträffats i ytterligare ett exemplar där (Stig Adebratt in litt.). Därtill har arten före 1968 även tagits i ytterligare ett exemplar på Eldgarn av T. E. Leiler och likaledes i ett exemplar i Södermanland (Korpberget) 1967 av Bengt Ehnström (in litt.). *Euryusa coarctata* förekommer närmast i Mellaneuropa och det har inte med säkerhet kunnat konstateras om det verkligen var samma art eftersom de först funna exemplaren varit honor. När jag våren 1968 (4/5) vid sällning av innanmätet i en almstubbe på Eldgarn med myran *Lasius brunneus* fick en hane av *Euryusa coarctata* skickade jag detta exemplar till G. A. Lohse för jämförelse med mellaneuropeiskt material. Lohse har meddelat att det utan tvekan är samma art. Hösten 1968 (28/9) erhöll jag ytterligare 3 *E. coarctata*, denna gång vid sällning av mulm i en ihålig ek också med *Lasius brunneus* och dessutom har T. E. Leiler våren 1968 tagit en serie *E. coarctata* i ek likaledes på Eldgarn. Än så länge är således arten endast känd från Mälardalen medan *E. sinuata* tagits såväl på Öland (S. Adebratt) som i Småland och Östergötland (Wängsjö). Anmärkningsvärt är att medan *E. sinuata* påträffats vid Stockholm (Skogshögskolan) så är hittills endast *E. coarctata* tagen på Eldgarn och där i över 10 exemplar.

Phymatura brevicollis Kr.

Denna art togs första gången av Einar Wirén vid Pålkem i Lu Lpm och har sedan återfunnits av O. Sjöberg vid Loos i Hälsingland och av O. Lundblad bl.a. i Jämtland. Jag har länge letat efter arten främst genom att undersöka undersidan på *Polyporus pinicola* i granbestånd, men först 1968 med framgång. När jag tittade på undersidan av en mycket stor *P. pinicola* (nära 1/2 m i diameter) på en björkstubbe ute på ett öppet hygge bränt för ca 10 år sedan vid Granberget V Överkalix i Norrbotten, kröp där förutom *Gyrophaena boleti* L. ett exemplar av *Phymatura brevicollis* och ett andra exemplar erhöles vid samma tillfälle på samma ticka av Kurt Persson. Ytterligare ett exemplar hittade jag den 23 juli 1968 likaledes på undersidan av *P. pinicola*, men denna gång på en granstubbe i tät granurskog där vi trots rik förekomst av *P. pinicola* inte kunde hitta fler exemplar. Samtliga tre exemplar togs sent på kvällen.

Atheta janssoni Bernh.

Denna art är hittills endast känd från Gotska Sandön och Fårön på Gotland där Anton Jansson tagit den i enstaka exemplar. På Fårön har den återfunnits av Palm och på G. Sandön i ett exemplar av Nils Linnman. Jag har förgäves sökt få tag på arten vid mina besök på Sandön dels genom sållning av förna på stranden dels genom att vända på plankor o.d.

Vid ett besök den 12 mars 1967 då det var någon minusgrad och marken lätt snötäckt vände jag på några plankor liggande på ren sand med gles *Elymus* på Bredsands udde på norra spetsen av Sandön. Anmärkningsvärt nog visade det sig vara gott om kortvingar, som kröp omkring dels på undersidan av plankorna dels på sanden under trots rimfrost. Av de 38 exemplar, som tillvaratogs, visade sig inte mindre än 31 vara *Atheta janssoni* (6 hanar, 25 honor). Uppenbarligen är arten en vinterart och det är kanske förklaringen till att den ännu ej påträffats utanför Sverige.

Atheta palleola Er.

Arten erhöles första gången i ett exemplar av Einar Wirén den 9 juli 1944 i Pålkem, Lu Lpm och återfanns 22 juni 1948 av Olov Lundblad i Harpalbolund i Uppland (håvat). I maj 1968 fick Thor-Björn Engelmärk ett exemplar genom sållning av gräskompost i Jokkmokk, Lu Lpm och vid sållning av flytrandsmaterial vid onormalt högt vatten i Nedre Soppero, T Lpm den 9 juni 1968 erhöles jag ett exemplar (hane), det fjärde svenska fyndet.

Atheta flavicollis Brd. (*Pseudomicrodota jelineki* Krása)

Vid genomgången av ett provrör med material insamlat på Skokloster Uppland den 24 maj 1964 genom sållning av gammal gräskompost, upptäckte jag en liten gul karaktäristisk kortvinge, som vid prepareringen visade sig vara en hane av en *Atheta* av undersläktet *Microdota*. Försök att hitta hanens genitalie bland Strands avbildningar misslyckades och förklaringen kom då Thure Palm bestämde djuret till *Atheta flavicollis*, vars hane tidigare icke

påträffats. Arten har också bl.a. namnet *Pseudomicrodota jelineki*. Penis har avbildats av Palm i *Atheta*-delen av Svensk Insektfauna (ännu icke utgiven). Arten är tidigare endast känd från Sverige i ett exemplar taget den 18 juni 1952 i Harpalbol lund också i Uppland av Olov Lundblad.

Calodera lapponica J. Sahlb.

Arten påträffades 1958 dels vid Soppero i T Lpm av Nils Höglund dels samma år i P Lpm av Thure Palm. Dessutom erhållen i 1 exemplar av Sven Persson vid Jokkmokk, Lu Lpm 1965 och likaledes i 1 exemplar av Thor-Björn Engelmark den 1 juni 1968 vid Karesuando. I samband med den onormala översvämningen av Torne-älven erhöll jag i flytmaterial 8—9 juni 1968 5 exemplar vid Nedre Soppero och 2 exemplar vid Vittangi,

Calodera rufescens Kr.

Vid sällning av strandförna vid Vombsjön i Skåne den 21 april 1968 på jakt efter *Ceuthorrhynchus roberti* Gyll., som tagits rikligt där av Folke Olsson erhöles även en serie *Calodera*-exemplar. Flertalet visade sig vara *C. aethiops*, men ett exemplar befanns vara *C. rufescens* (det. Andreas Strand). Denna art är tidigare känd i ett exemplar från Öland och ett exemplar taget av Nils Bruce 1939 vid Ångermanälven genom sällning av allöv.

Stichoglossa semirufa Er.

Det enda rapporterade svenska fyndet är det exemplar, som T. E. Leiler erhållit i en lada i norra Uppland (Op. Ent. 1954, s. 213). Lånade 1967 detta exemplar, som bestämt av Oscar Sjöberg, för kontroll varvid det visade sig att det inte kunde vara denna art, närmast känd från Danmark. G. A. Lohse lyckades klara ut att det var fråga om ett utfärgat exemplar av *Craterea suturalis* Mnh. och *Stichoglossa semirufa* utgår således för Sverige.

Paratinus femoralis Er.

I Catalogus 1939 är arten noterad för Norrbotten och Skåne. I Skåne är den främst tagen sent på sommaren i blommande *Elymus* och *Psamma* mest i enstaka exemplar. Har därför sökt återfinna den i Norrbotten genom slaghävning på eftersommaren men utan framgång. Vid besök på Haparanda Sandskär 1968 fick jag äntligen napp, men då vid midsommartid. Den 23 juni erhöles således 11 exemplar och den 7—8 juli ytterligare ett 20-tal (då även av Kurt Persson och Folke Olsson). Det visade sig att exemplaren främst satt inkrupna i blommorna på strandärt (*Lathyrus maritimus*). Några exemplar fick vi även genom sällning av förnan under strandärt. Vid samma tillfälle erhöles f.ö. som redan nämnts *Dromius longiceps*, men även *Xyletinus hansenii* i ett 10-tal exemplar och dessutom en uppenbarligen obeskriven *Xyletinus*-art i tre exemplar.

Agrilus paludicola Krog.

Arten tycks förekomma ganska allmänt på några *Betula nana*-myrar i Vittvatten-trakten ca 3 mil N Kalix i Norrbotten. Från denna lokal har jag kläckt några exemplar och även efter mycket arbete erhållit något exemplar genom slaghåvning. Därvid har jag främst slaghåvat på de angripna dvärgbjörkarna. Observationer sommaren 1968 tyder på att arten lättast tages genom att man undersöker björkar i utkanten på myrarna. På dessa björkar slår nämligen *Agrilus*-arten till på solexponerade löv i solsken och sålunda togs den 23 och 26 juli på allt som allt en timmes tid inte mindre än 15-talet exemplar på björkarna medan inte ett enda exemplar kunde upptäckas på dvärgbjörkarna. Kläckningen sker normalt redan omkring 20 juni på denna lokal.

Silvanus bidentatus F.

Under bark på björkved hittade jag den 15 juli 1968 ett exemplar i Högsböle, Norrbotten av denna tidigare ej norr om Västmanland påträffade art. Fyndet verkade anmärkningsvärt då arten ej heller i Finland är tagen annat än i södra delen och man kunde misstänka att den på något sätt införts. Ytterligare fynd samma vecka vid Gäddvik utanför Luleå den 20 juli då två exemplar togs under blöt asp bark visar att arten tydligen förekommer här och var spontant åtminstone i kustlandet.

Atomaria sparre-schneideri Munst.

I samband med sällning den 29 maj 1968 av en blandning av såg- och hyvelspån samt björk- och sälglov i en dikeskant intill en cirkelsåg i Vittangi i T Lpm erhöles talrikt av en *Atomaria*, som visade sig vara *A. sparre-schneideri*. Fyndet är anmärkningsvärt eftersom denna art i Sverige tidigare endast är tagen sällsynt i enstaka exemplar.

Enicmus lundbladi Palm

I Ent. Tidskr. 1964, sid. 45—46 har jag behandlat biologin hos *Enicmus lundbladi*. Svampen som arten levde på kunde då inte bestämmas av mykologerna. Efter att jag skickat ytterligare prover under olika årstider för undersökning, har fil. dr. Lennart Holm, Uppsala lyckats klara bestämningen av den aktuella svampen. Han skriver sålunda den 1 juli 1968 bl.a. följande:

»Den mystiska aspsvampens gåta tycks vara löst, på ett ganska överraskande sätt. Då jag inte kunde identifiera kräket med någon beskrivning i litteraturen tog jag och skickade ett prov till en av de få experterna på imperfekta svampar, dr. Hughes i Ottawa. Med hjälp av en kollega lyckades han knäcka den. Märkvärdigt nog har detta karaktäristiska imperfekt-stadium inte fått något eget namn, därav omöjligheten att hitta det i litteraturen. Men det anses höra ihop med ett välkänt perfekt stadium, pyrenomyceten *Hypoxyton mammatum* (Wg) Millar. Denna svamp är tydligen ganska vanlig i Nordamerika, och konidiestadiet har länge varit känt där. Arten tycks vara nordlig, i Europa är den visst känd från Sverige och Finland. Det här märkvärdiga konidiestadiet är veterligen ej tidigare iakttaget i Europa.

Dr Hughes gav mig tips på en intressant uppsats om svampen, av J. E. Bier: Studies in forest pathology III. Hypoxylon canker of poplar. — Canada Dept. of Agriculture, Technical Bulletin 27, Ottawa 1940. Där finns bl.a. bilder av de karaktäristiska konidiebärande »pelarna».

Med hänsyn till vad Holm skriver skulle man vänta sig att svampen är mycket sällsynt. Så tycks dock inte vara fallet. Svampens angrepp känns redan på avstånd lätt igen på att den angripna barken svartnat på angreppsstället och aspstammen därför ser brandskadad ut. Angrepp är vanliga i exempelvis Stockholms-trakten och det är närmast anmärkningsvärt att mykologerna inte reagerat för arten särskilt som den uppenbarligen är primär och tar död på angripna aspar.

I och med att man känner till biologin för *Enicmus lundbladi* är det ingen svårighet att exempelvis i Stockholms-trakten ta arten i 100-tals exemplar. Sålunda har jag påträffat den på Bogesundslandet, Ekerö, vid Barkarby samt den 12.11.1967 på Rågskär utanför Nämndö, d.v.s. i Södermanland, i samtliga fall på samma svamp *Hypoxylon mammatum*.

Man kan misstänka att *Enicmus lundbladi* även finns inom svampens övriga utbredningsområde och den är också funnen i Finland (Sten Stockman in litt.). Möjligen kan den finnas och kanske också vara beskriven i Kanada under något annat namn, en fråga som jag icke haft tillfälle undersöka.

Cartodere separanda Rtt.

Erhållen i stort antal genom sällning av förna runt basen på ekar på Eldgarn utanför Stockholm. På likartat sätt tagen av Einar Wirén vid Västervik också i antal. För övrigt nyligen upptäckt i Sverige och endast känd i några enstaka exemplar beroende på förväxling med den närstående *C. elongata* Curt., som tages på likartat sätt.

Bostrychus capucinus L.

Denna art är i Sverige endast tagen i större antal i Åtvidabergs-trakten i Östergötland, där den främst påträffats sittande på färska ekstängselstolpar (bl.a. av Bengt Rapp och Wirén). Undersökningar av ekstolpar visar att arten inte är ovanlig i dessa trakter och att den starkt bidrager till att förstöra stolparna. Angreppet skiljes lätt från *Clytus*-angrepp på att endast ett mycket tunt vedtytskikt lämnas orört. Innanför detta är splintveden helt söndergnagd. Endast färska stolpar helst i något skuggigt läge i åkerkanter o.d. tycks angripas. Jag har även hittat angrepp i toppdelen av små torkande ekar. Ur en stolpe som Einar Wirén och jag delade på kläcktes 4 exemplar samtidigt som några små larver fanns kvar vilket tyder på tvåårig utveckling.

Anobium nitidum F.

I sammanställningen om skalbaggsfaunan i Harpalbol lund (KVA:s avhandl. i naturskyddsärenden nr 13, 1955, sid. 47) skriver Olov Lundblad bl.a. om fynd av en *Anobium*-hona, som han ansåg vara en obeskriven art. Det aktuella exemplaret har undersökts av G. A. Lohse, som funnit att det är hona av *Anobium nitidum* F.

Eledonoprius armatus Panz.

Denna art togs av O. Wilner i Värnanäs i Småland i slutet av 1800-talet och återfanns av Bengt Rapp, Einar Wirén och Olov Lundblad på Hallands Väderö 1950—51. Lundblad tog arten på en murken bokstubble med svampen *Hypoxyton deustum*. I Slavonien har Thure Palm tagit arten på svampen *Auricularia mesenterica*. Vid mina besök på Hallands Väderö har jag sökt återfinna arten genom att sålla svampen *Hypoxyton deustum*, som är mycket allmän på såväl levande som döda bokar, men utan resultat. Vid undersökning av en torrspricka på en grov bok den 21 april 1968 upptäckte jag dock ett exemplar av *Eledonoprius armatus* och länge dröjde det inte förrän jag kunde lokalisera arten till den samling av fjolårsexemplar av den bruna plattickan *Ganoderma applanatum* (det. professor John Eriksson), som låg vid basen av boken. Ett stort antal imagines satt på tickorna och dessa innehöll larver av såväl *Eledonoprius* som *Orchesia micans* Panz. Insidan av en intillstående bokstubble var klädd med en brun resupinat ticka av samma konsistens som plattickan och även denna ticka innehöll imagines och larver av *Eledonoprius armatus*. Ur material som togs hem kläcktes en serie efter ca 1 månad. Uppenbarligen är arten bunden till tickor av denna typ och bör kunna påträffas även på andra ställen i södra Sverige eftersom plattickan förekommer litet här och var.

Cryptocephalus coeruleus Sahlb.

1958 erhöll jag två exemplar i häggblommor på Haparanda Sandskär och ett exemplar i rönnblomma på Storön utanför Kalix av denna för Sverige nya bladbagge (Ent. Tidskr. 1958, sid. 232). Vid besök på Haparanda Sandskär senare har jag sökt återfinna arten men först 23 juni 1968 lyckades det. Hägg, som förekommer rikligt på flera lokaler på ön blommade i full prakt, men det dröjde länge innan arten påträffades. Då fick jag desto fler i det att närmare 40 exemplar tillvaratogs samtliga på och i anslutning till en och samma ca 3 m höga hägg, som stod insprängd i ett ganska tätt bestånd av hägg i en glänta omgiven av högväxt björk. Flertalet exemplar satt inte i blommorna utan på bladen och i det varma och soliga vädret var de mycket skygga och släppte sig från bladen när de stördes och flög i väg. På samma hägg men även på andra häggar i omgivningen satt även *Cryptocephalus coryli* L. i stort antal; båda arterna ofta kopulerande i solskenet. Hål på bladen visade att de två arterna näringsgnagde på bladen. Vad som gjorde just den aktuella häggen så attraktiv kunde jag inte hitta någon förklaring till.

Vid ett senare besök den 7—8 juli erhöles ytterligare ett exemplar av *C. coeruleus* på samma hägg, men dessutom allt som allt två exemplar i rönnblommor på andra delar av Haparanda Sandskär.

Rhynchaenus rufitarsis Germ.

Vid slaghävning i granskog med inblandad asp och sälg efter viveln *Scleropterus serratus* Germ. vid Rådasjön norr Norrtälje erhöles ett exemplar av denna vår största *Rhynchaenus*-art. Arten har tagits av Olov Lundblad i ett

exemplar i Harpalbol lund och i tre exemplar i Fiby urskog, också Uppland. Dessutom är arten känd från Södermanland och Närke och i Einar Wiréns samling finns ett exemplar som är markerat Öland taget av A. Jansson.

För hjälp med bestämningar och kontrollbestämningar vill jag här tacka G. A. Lohse, Thure Palm, Andreas Strand; för fynduppgifter Kurt Persson, Stig Adebratt, Thor-Björn Engelmark, Gösta Svensson, Einar Wirén, Folke Olsson, Tor-Erik Leiler, Bengt Ehnström, J. R. Bergvall, Nils Linnman samt för bestämning av några svampar Lennart Holm och John Eriksson.